

Ш.Н.Абдуллаев,
З.Ф.Фахридинов,
ЎзР БМА магистрантлари

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАНИЯЛАРИДА ЕВРОПА БОШҚАРУВ ТАМОЙИЛЛАРИ АСОСИДА МЕНЕЖМЕНТ ТИЗИМИНИ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасидаги тадбиркорлик субъектларининг ривожланиши ҳамда фаолият кафолатларини таъминлаш учун Европа давлатлари бошқарув тамойилларини қўллаш амалиёти масалалари ёритилган.

Калит сўзлар: корхоналарни самарали бошқариш, бошқарув тизими муаммолари, бошқарувда Европа тажрибаси, сифат бошқаруви, самарадорлик тамойиллари.

Аннотация: В статье рассматривается развитие субъектов хозяйствования в Республике Узбекистан и практика применения принципов управления европейских стран для обеспечения гарантий деятельности.

Ключевые слова: эффективное управление предприятиями, проблемы системы менеджмента, европейский опыт управления, менеджмент качества, принципы эффективности.

Annotation: The article examines the development of business entities in the Republic of Uzbekistan and the practice of applying the principles of management of European countries to ensure guarantees of activity.

Key words: effective enterprise management, management system problems, European management experience, quality management, principles of efficiency.

Инвестиция муҳитини тубдан такомиллаштириш, давлат акциялар пакетини сотиш жараёнларини янада чуқурлаштириш, давлатнинг иқтисодиётдаги иштирокини камайтириш, хусусий мулк дахлсизлиги, унинг роли ва аҳамиятини ошириш, шу жумладан давлат активларини бошқаришнинг замонавий ёндашувларига ўтиш, капитал бозорини иқтисодиётни ривожлантиришнинг етакчи омилларидан бирига айлантириш мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантиришнинг муҳим шарти ҳисобланади.

Юқоридагилар қаторида, мамлакатдаги компанияларнинг бошқарув самарадорлигини ошириш ҳам бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири бўлмоқда.

Бунгунги кунда тадбиркорлик субъектларига бир қатор енгилликлар, имтиёз ва переференциялар берилиши, уларнинг фаолиятидаги муаммолар бартараф этиш борасида тизимли вазифалар амалга оширилиши, бундан ташқари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан ҳам уларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳимояланаётганлиги мамлакатда тадбиркорларга бўлган эътиборни кўрсатмоқда.

Шунга қарамасдан, айрим тадбиркорлик субъектларида (компания) бошқарув тизими билан боғлиқ муаммолар мавжуд бўлиб уларни қўйидагича таснифлашимиз мумкин:

- мамлакатда корпоратив бошқарув тизимидан самарали фойдаланилмаслиги;
- директорлар кенгаши фаолиятининг самарадорлиги ҳамда уларда профессионализмнинг паст даражада эканлиги ҳамда унинг таркибида мустақил директорлар сонининг камлиги;
- компанияларнинг бошқарув органлари таркибида замонавий кўникмаларга эга бўлган, ходимларнинг алоҳида турлари билан ишлай оладиган лидерларнинг етишмаслиги;
- компаниялар учун ташкил этилаётган бизнес-тренингларнинг самарадорлиги паст эканлиги;
- бошқарув тузилмаларида четдан янги менеджерлар, раҳбарларнинг кириб келишида тўсиқларнинг мавжудлиги ва бошқалар.

Бугунги кунда тадбиркорлик субъектларининг сони ошиб бормоқда.

Ўзбекистон Республикаси мавжуд тадбиркорлик субъектлари статистикаси¹

	Рўйхатга олинган	Фаол	Нофаол
01.01.2019 йил	339 034	323 517	15 517
01.01.2020 йил	419 490	398 133	21 357
01.01.2021 йил	503 538	475 197	28 341

Мамлакатимизда тадбиркорлик субъектлари сонининг ошиши уларда бошқарув имкониятларининг ҳам кенгайини талаб қилади. Ачинарлиси, тадбиркорлик субъектларининг сонининг ошиши билан бир қаторда фаолият юритмаётган субъектларнинг ҳам сони ошиб бормоқда.

Жумладан, 2020 йилда нофаол тадбиркорлар сони ўтган даврга нисбатан 6000 тага ёки 38,6 фоизга ошган бўлса, бу кўрсаткич 2021 йилда 6984 тани ёки 32,7 фоизга ошганлигини кўрсатмоқда. Бу эса, мазкур корхоналарда

¹ www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари.

бошқарув тизимининг тўғри шакллантирилмаганлиги ҳамда компанияларнинг стратегияси аниқ белгиланмаганлигидан dalolat беради.

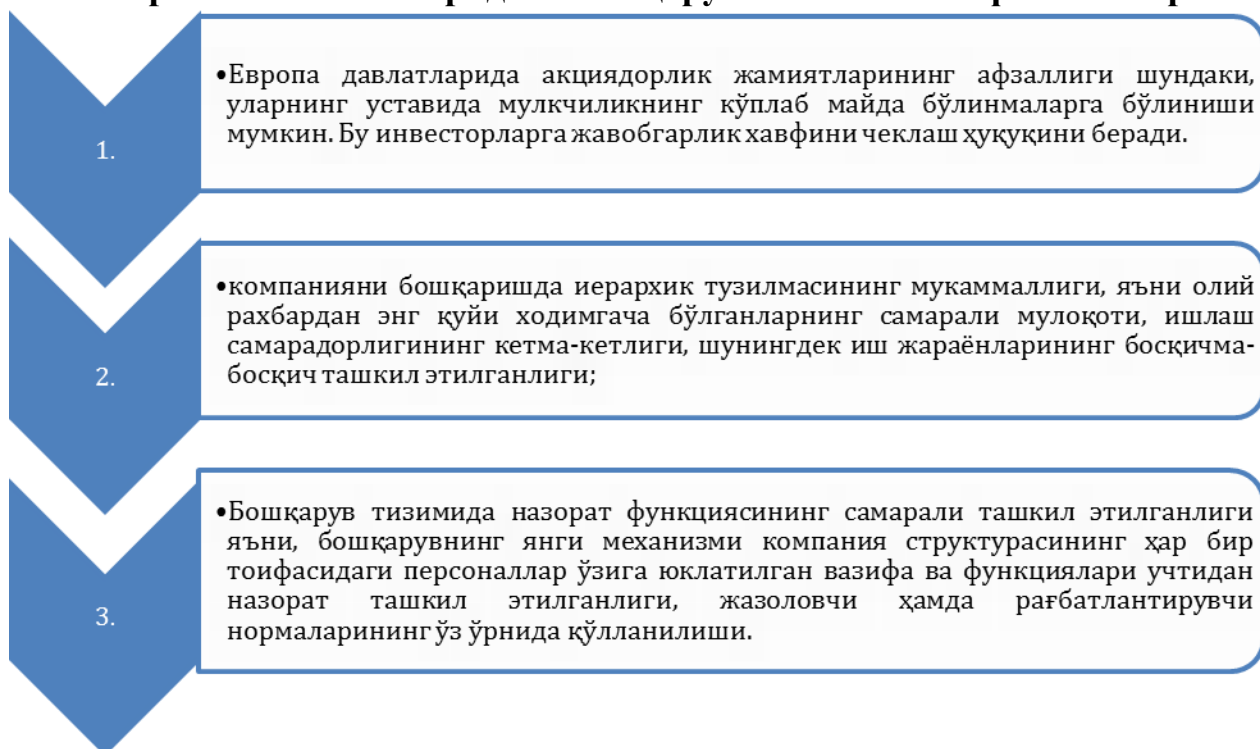
Бугунги кунда, Ўзбекистон компанияларида менежмент (бошқарув)ни ривожлантириш йўналишларидан бири миллий тизимни Европа бошқарув тамойиллари асосида трансформациялаш бўлиб, Европа давлатларида икки хил услуб қўлланилади.

Биринчи услуб, англосаксон давлатларга хос бўлиб, бозор тизимида йўналтирилган корпоратив назорат тизими қўлланилиб, бошқарув устидан назорат фонд бозори орқали амалга оширилади.

Иккинчи услуб, континентал Европа давлатларида қўлланилиб, шериклар ўртасидаги муносабатларга эътибор қаратилган бўлиб, бошқарув йирик мулкдорлар ҳамда ва кузатув кенгашлари томонидан амалга оширилади.

Бизнинг мақсадимиз Ўзбекистон учун қўллаш мумкин бўлган ҳамда самарали таъсир этадиган услубларни амалиётга жорий қилиш бўлиб, куйидаги афзалликларга эга бўлган Европа давлатлар тажрибасини қўллашимиз мумкин.

Европа мамлакатларидаги бошқарув тизимининг афзалликлари

Бизнинг мамлакатимизда ҳам бошқарув тизимлари ривожланиши ҳамда такомиллаштирилиши кучайтирилмоқда, бу борада қонунчилик тизими ҳам мустаҳкамланмоқда. Бугунги кунда компанияларда бошқарув самарадорлигини ошириш учун хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганган

ҳолда, улардан оптимал вариантларини танлаб, миллий тизимга трансформациялаш чораларини кўриш лозим.

Жумладан, Ўзбекистон учун самарали бошқарув тизими амалиётга жорий қилиниши лозим бўлиб, бунда корхоналарнинг сифат бошқарувига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Қуйида сифат бошқарувига қаратилган ёндошувларни таққосланган:

Ғарбий ёндошув (Европа ва АҚШ)	Шарқий ёндашув (Япония)
Сифат нархларнинг паст даражасига асосланади.	Сифат нуқсонларнинг паст даражасига асосланади.
Биринчи мақсад – фойда, сифат – тасодифий категория.	Биринчи мақсад – сифат, фойда кетма-кетликни секинлаштирмайди.
Харидорлар сифат масалалари бўйича таъминотчининг рухсатини сўрашлари керак.	Сифат масалалари бўйича харидорнинг талаблари билан келишиш.
Умумий ғоялар сифатдан келиб чиқади	Ҳар бир предмет учун қатъий сифат сиёсати

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон учун корхоналарни бошқарув тизимида сифат кўрсаткичини амалиётга жорий қилиш ҳамда унинг сифат самарадорлик кўрсаткичларини қуйидаги тамойиллар асосида белгиланиши мақсадга мувофиқ:

- корхонада муносабатлар (самарали мулоқот) тўғри ташкил этилганлиги;
- корхонанинг йиллик товар айланмаси миқдорининг ўзгариши;
- корхонада ишчилар сонининг ўзгариши;
- корхона ишчиларининг қўнимсизлик даражаси;
- бошқарув ходимлари таркиби уларнинг умумий ходимлар таркибидаги улуши;
- корхонада лидер менежерларнинг мавжудлиги;
- корхонанинг истиқболга қаратилган стратегиялари;
- ва бошқа тамойиллар.

Давлат молиясининг асосий вазифаларидан бири давлат бюджетини шакллантириш ва ундан самарали фойдаланиш бўлиб, бюджет даромадларининг асосий қисми корхоналарнинг солиқ тушумларидан ташкил топади. Мамлакатда қанча кўп тадбиркорлар, компаниялар фаолият юритса, давлат шунча бой бўлади, жаҳон бозорига киришга замин яратади. Тадбиркорлик субъектларининг фаолияти ривожланиши, уларнинг ҳаётийлик цикли узайиши учун корхонада самарали бошқарув тизими шаклланиши зарур бўлади, бу борада қуйидагилар тақлиф қилинади:

1. Халқаро тажрибани чуқур ўрганиш асосида корпоратив бошқарувнинг замонавий услубларини жорий этиш;
2. Акциядорлик жамиятларига чет эл инвестицияларини жалб қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, акциядорлик жамиятлари фаолиятининг очиклиги ва шаффофлигини ошириш, ҳисобга олиш ва ҳисоботнинг халқаро стандартларини жорий этиш;
3. Акциядорлик жамиятлари фаолиятида давлат органлари, акциядорлар ва менежмент ўртасида вазифа ва ваколатларни аниқ белгилаш ва чегаралаш;
4. Компанияларни стратегик бошқариш ва фаолияти устидан назоратни таъминлашда корхонанинг ҳар бир иштирокчисининг ролини ошириш;
5. Корпоратив бошқарув соҳасида замонавий ахборот технологияларини жорий этиш;
6. Қимматли қоғозлар бозорини, айниқса иккиламчи бозорни янада ривожлантириш, унинг ахборот-техника базасини мустаҳкамлаш;
7. Корпоратив бошқарув соҳасида кадрлар тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини такомиллаштириш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси расмий сайти;
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 24.04.2015 йилдаги “Акциядорлик жамиятларида замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4720-сонли Фармони;
3. Вахобов А, Маликов Т. “Молия” Т.: Ношир 2011 й. 712 –б;
4. Финансы, налоги и кредит. Учебник. Изд. 2-е, доп. и перераб. /Под ред. д.э.н., проф. И.Д. Мацкуляка. - М.: Изд-во РАГС, 2007. с.23;
5. Freeman R.E.Strategic Management: A Stakeholder Approach, Cambridge University Press, Cambridge. 2010;
6. Останокүлова Г.М. ва б. Ўзбекистон Республикасида корпоратив бошқарувнинг миллий моделини ривожлантириш стикболлари./ Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. (илмий электрон журнал) №6. Апрель, 2013 й;
7. Суюнов Д.Х, ва б. Корпоратив бошқарув моделлари: концептуал жиҳатлар, замонавий тенденциялар ва конвергенция имкониятлари. / Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. (илмий электрон журнал) №4. Август, 2017 й.